

جوھى، کورد و عەزب دناقبهرا 1952—1941

مۆتس زاکین / ئۆرشه لیم وەرگیران بۆ کوردییئن: ئامر طاهر

پیشه‌کیا و هرگز

ئەر داسته کورستان - وەکی قىڭاشى مە ل گەلەك جەنان گوھ يېدىت - بىرىشىا دىرووکا خۇ ولاتى پىكەنچىاندا نەتهۋى و ئايىنيا خەتكى وي بوویە ئەدارە بەرسقا ئى پىرسىارى وەکى هندەك هزرىلى دەكەن، نە هندا ب ساناهىه و ھىشتا هنده بەرپەرنى دىرووکا مە ب درستى نەھاتىنە خەشاندن و ئەگەر ئەڭ كارە بتمامى بھىتە كرن، دېيت ئېدى كەسەك وي رېكىن نەدەتە خۇنى دروشمى جوان بساناھى بلند بکەت. چىدىت ئېڭ ژ گرووفىن ئى راستىيىنى، دىرووکا زيانا جوهىيان ل كورستانى بىت كۆھەتا نووکە ۋە كۈولىنىن زانستىيىن تىرۇتەسەل نىمەر نەھاتىنە كرن و بىدىتى من ئەقە مەزارەكا گىنگە كۆ دەقىت قەكۈولەر و دىرووکەنثىسىن كورد پويتەپ بىدەن و خامى خۇ بۇ دەرىيەخستنا راستىيىن وي ب ئاوايىھەكى زانستى بىخەنە كارى.

ئەق بابەتى ل بەر دەستىن ھەوھ، كورتىيا پىشقا دووئۇ زىناما دكتۇرایا ئىشىسىرىيە^(۱) كۆز لايى ساندرىن ئەلىكسى Sandrine Alexie قە بۇ زمانى فەرەنسى ھانىيە وەركىرەن و د گۆفرا فەكۈولىنىن كوردى études kurdes دا، كۆز وەشانىن ئەنتىتىتۇيا كوردى يَا پارىسە، ھانىيە بەلاڭىن^(۲). من بىھەر دىت ئى بابەتى زانست كول سەر بىنەمايى شەھىدىيىن جقاتا جوهىين كورد ل سۈرائىلى ھانىيە بەرھەقىرن، وەركىرەمە سەر زمانى كوردى و بىخەمە بەر دەستى خوينەرىت ھىزى، دا بىزانن كۆ كوردان زى دىرووکا خۇدا، ل ژىر كارىگەریا گەلەك ھوكارىن دەرەكى، هندەجاران ھشىيارىا نەتهۋى ئىخستىيە ژىرپى. لوى دەمى ئەم بخۇب كىيمە نەتهۋە كەمینە - اقلىيە دھاتىنە ھەزىمارتن و ئەم ل ژىر سەتە ما ئى سىياسەتا شاش دىنالىن، مە بەھەمان شىبۇھە رەفتار دەگەل جقاتىن دىيىن كورستانى دىك. دېيت ھوكارىن ئى چەندى زى دىالۇزبىن و ئەم بخۇبابەتى چەندىن قەكۈلين و گەنگەشان بن. لى يى من پى مەبەستە، ئەوھە كۆ دىرووکا مە بۇ مە بىبىتە باشتىن وانە، دا ئەق برايەتىيا بى وينە، ئەقۇل كەقۇل كورستانى دنابېھە را سەرجمەم جقاتىن نەتهۋى و نۇلى پەيدا بىوو، رۇز بىرۇز خورتىر لى بھىت. بلا ئەم كورد - كوبەرى كەمینە بىووين و نووکە زى زۇرىنە! - وەبكەين كۆ ئېدى ھېنى دىرووکا مە بۇ مە بىبىتە چ بەيەكى رامىيارى يان جقاتى نەمینىت و ھەر كوردهك، كىلداھەك، تۈركىمانەك، ھەر مۇسلمانەك، ئېزدى يان كريستيانەك، بەرى ھەرتىتەكى، خۇب ھەقۇھەلاتىيەكى كورستانى بىانىت و ب ھەمى ماقىيەن خۇيىن ھەقۇھەلاتىيىنى بىيى ھىچ جىاوازىيەكى شاد بىبىت و يەكسانى د ماف و ئەركاندا دنابېھە را ئەندامىن ھەمى جقاتىن كورستانى بەرقەرار بىبىت.

ئامر طاهر
وەركىرە

دغان رووپه لاندا ئەم دى لىسر پىگەھىن جوهىيان دناڭ جقاکى كوردىدا و پىوهندىيەن وان دگەل كورد و عەرەبان دناقىبەرا سالىن (1941) ئى و (1952) يىدا، ئانكى دىدە سائىت داۋىيىدا ژ هەبۇونا جوهىيان ل كوردىستانى راوهستىن نەبۇونا دوكىيەمىنتان ل دور جوهىيان كوردىستانى وى دەلىقى نادەته مە كۆمەتەنە كا بەرفرەھ دەربارەھى فى سەربۇورا جوهىيان هەبىت، ئەوا دوو رويدانىن گرنگ بخۇفە دگرىت: كۆدتايىا رەشىد ئەلگىلانى ل سالا (1941) ئى و زنجىرەكى رويدانان ھەر ژ دەسپىكا شەپى فەلسەتىنى ل (1948) ئى تا دامەز زاندىدا دەولەتا ئىرىائىلى كە بۇونە ئەگەرى كۆچبەربۇونا ب كۈوما جوهىيان ژ عىراقى بەرەف ئىرىائىلى.

ھەتا دەستپىكى شەپى دووئى يى جىيانى پەيوهندىيەن مۇسلمان و جوهىيان ل كوردىستانى ج رويدانىن بەرچاڭ بخۇفە نەدگرتىن. وان جوهىيەن مە زانىيارى ژى وەرگرتىن، پەيوهندىيەن خۇ و مۇسلمانان ب شىۋەكى گشتى ب باش دىنرخانىد. پىگەها قان جوهىيان و پەيوهندىيەن وان دگەل حىرانىن وان ل گۈندىن ئاكىرى ژاخۇ ژ دەھەرىن دى دېاشتىر بۇون. جوهىيەن زاخۇ ب داخبارىقە دېيىن كۆبىرا وان دەھىت، دەمى ل رۇزىن شەمبى بۇ شەبەت^(٣) دچوونە كىنیسى، ل قەگەر ئەچار دېوون دېر چايخانا گەرەكى را بېبۈرن. كوردىن مۇسلمانىن د چايخانى ۋە ژبۇ رېزگەرتنى جوهىيان جىگارىت خۇ دەفە مەراندىن. ئەقە بېرەتتىن قۇوناغەكى كەفكارا ڇيانا كوردىستانىتە، كۆتىدا پەيوهندىيەن مۇسلمان و جوهىيان ھىشتا گەلەك دېاش بۇون.

پەيدا بۇونا بزاڭا سەھىۋىنى و ناسىيونالىزمە عەرەبى ل چەرخى بىستى، پىگەها جوهىيان ل ولاتىن عەرەبى گوھورى. ل ھەمى دەرا جوهىيەك دشىا لايەنگىرى و پشتەقانىا بزاڭا سەھىۋىنى بکەت، بىيى كۆزلايىن ھەفۇھەلاتىيەن خۇفە ب خائين بەھىتە نافكىن. لى ل عىراقى، دەستەھەلاتداران وەكى بزاڭەكى دژەعەرب بەرئى خۇ ددا سەھىۋىنىزىمى و بۇ ناسىيونالىستەكى عەرەب، جوهىيەكى سەھىۋىنىست ب خائين دەتە هەزمارتىن^(٤). ب پەيدابۇونا دەولەتا ئىرىائىلى پەيوهندىيەن جوهىيان دگەل حىرانىت وانىت مۇسلمان گوھورىنەكى بەرچاڭ بخۇفە دىت. پۇلاڭ^(٥) فى چەندى ب گوھورىنَا كولافىن جوهىيان ۋە گىرى دەدت. دەقى ماۋەيدا جوهىيان تەرىپۈوش ھىلا، كۆ كولافەك بۇ د قۇوناغىن داوىيى ژ ڇيانا دەولەتا عوسمانى دا بكاردەتات و پەت سىدار دىكىنە سەرئى خۇ كۆ كولافەك بۇو ب شكلى گەمىي و ژ مەخەملى پەش بۇو و پتىيا ناسىيونالىستىن نويىن عىراقى ژ وى كولافى دىكىنە سەرئى خۇ. ئەقەمەولە بۇ خۇ وەكەھەقىكىنى دگەل خەلکى دى، گەرقە بۇ نەمانا رۇزبىرۇز زىدەتىرا باواھىزى ل دەڭ جوهىيان. دگەل ھندى ژى ئەو رويدانان ژ ھەميان پەت ڇيانا جوهىيەن عىراقى سەرەۋەزىر كرى، د ناقىبەرا شەپى جىھانى دووپىدا ھاتە پىش. كۆدتايىا رەشىد ئەلگىلانى ل سالا (1941) ئى و ئەو كوشتارا ب ناقى "فەرھوود" بدوپىدا ھاتى، لەر زك ئىيختە گىانى جوهىيەن عىراقى و كاۋدانەكى تازە ئىينا گۇرۇ، كۆ ھەبۇونا وال عىراقى دئىيختە د مەترسىيەدا.

رەنگەدانىن فەرھۇودى ل ھەرىمەن کوردى

ھەر ژ ناھەراتا سالىن (۱۹۳۰) ئى بازا
ناسىونالىستا عەرەبى و ھەستىن
دېھېرىتانى بوارى پامىارى و شەقامى
کوردى و عەرەبى داگىركىبۇو و ھەستى
دزايىتىا جوهىيان پىزلىدكىر. بىنزىيۇن^(۱)
ئىسرائىلى كۆز فەلسەتىنى ب مەردما
بدەستقەئىنانا گىا و دارخورمىن عىراقى
ھاتبوو عىراقى، سەرەدانى گەلەك
پەھەندىن جوهى ل باکوورى عىراقى
ئانكول كەركۈوكى، ھەولىيىرى، مويسلى
دەھۆكى و سندوورى كىبۇو. ئەمۇ زانىارى

ل دۆر وان رەھەندان ژى بدەستقە ئىنابۇون ئەۋىن ل سالىمانىيى، ئاڭرى، كۆى سنجەق،
رەوانىز و ئامىيىدىيى دېيان و ئەمۇ نە شىابۇو سەرەدانى وان بىكتەت. ئەم گەلەك ب بەرپلاڻ بۇون
و ۋەددەربۇونا رەھەندىن جوهى، يىن ھىيەتگىتى بۇو و بىشى ئاوايى پەيوەندىيەن جوهىيەن
کوردىستانى ب وەلاتى وان ۋەھەلدەسەنگىنیت: "غەريپى ل فيرە سەدد دەستا د تەحلەر و
نەخۆشتەن. جوهى د سەركوتىرى نە. ئىهانا وان دەھىتەكىن و دەھىنە قوتان. بىتايەتى دەمى
جوھىيەك يىن بىتنى بىت، هېرىش لى دەھىنەكىن. لى يى ژەمەميا نەخۆشتەر بۇ وان، ترسا
بەرەدەاما جودابۇونى يە ژ وان تاشتىن وانا ب ۋى ولاتى غەريپىي فە گەيدىدەن. من ژ
نىشكەكى ۋە خۇ دىتە دناف ھەندە رەھەندىن جوهى كۆچچەپى موعىجىزەكى بۇون، بەپت
وان ژ غەريپىيال ولاتى عەرەبا رېزگار بىكتە و بېتە سەر ناخا ئىسرائىلى. هېچ ۋېكەراوەك
نەتەوى نىنە و خەلک ژى دنابەرا خۇ دا پى ناتاخقىن. ھەندەكا ژوانا دېپىا ب ئاوايەكى نەيىنى
من بىبىن و ھېقى ژ من دىكىن ژ بۇ كۆچچەپى بۇونى ھارىكارىيا وان بىكتەم. كاودانىن ۋان
رەھەندان دخراپىن و ھېچ ئومىيەدەك ژ بۇ باشتىرۇونى د گۆرپىدا نىنە. "ئەم نەشىيەن گازندا
زۆردارييەن خەلکى ل دەف بەرپەسان بىكتەين. ئەم دى مە كۈزىن، ھارىكارىيا مە ناكەن".
ئەفەنە گۇوتتىت رەھەندى ل مويىسل. خەلکى كەركۈوكى ژى دېپىزىن : "ئەگەر بارانەك
نەھېيت و خەلايەك پەيدا بېت، ئەم دى فەرمانى مە پاکەن". گەلەك ژ وانا دوكاندارن يان
ژ بازگانىن گەرۇوکەن كۆ مفایەكى گەلەك جاران ئاشۇپى ب شىيۇي دەينىنچ جاران نەدaiيى
ژ موسىمانىن ۋى ولاتى دەنەن. ھېچ ئومىيەدەك نىنە كە بشىن دەينىن خۇ و تەنانەت بەشەكى

وان ڙي بستين. گه له كان حه ز دكر هند پارا كoom بکه ن کو تنه نها بشين پي کوچه بر ببن.
چونکي گه له اك ڙوانا سه رمايه کي به رچاڻ بدھين ل ده خه لکي نه جوهی هه يه و دھه مان
دهمدا هند پاري به رهه ڦئينه کو بشين پي کوچه بر ببن... لهوما هزرا فرووتننا خاني و
تشتئن خو دكه ن. لى ددترسن ٿه گهر خه لک ب مه ره ما کوچه بر يا و بجهسن، نه گه هيچه ته اك
بکه ڦيته له پا کو وان پت ڦازار بدھن يان که يسي خو لى ببيجن. ئامانجا وان يا سه ره کي
پهيدا کرنا رٽکه کي يه ڙبو کوچه ربوبون. ^(٤)

ئه ڦي پي نج سه رهاتي ڙ وان رويدانان ٿه ويئن ل نافه نديئن سقيلين جو راو جو رل
كور دستانا عيراقي ل ڦير رژيم رهشيد عهلي هاتينه پيش.

که رکووک

مُوشى داباس ڙ که رکووکي دبېزيت کو فه رمانداري ده ڦي مرؤقه ک بوو رٽيل ل قانووني
دگرت و که رب ڙ جوهينان نه ڦي دبوون. رٽي ڦي به ري پوليسان و حاكم ڙي هه رو هسا. ٿه ڦ
هه لويسني وان دوي رويدانا دنيقا دووئي ڙ سالا (١٩٤١) ڀدا هاتينه پيش، هاريکاري جوهينان
بوو.

کچا ياكوب ليشي بي بريکاري کومپانيا فورد، د حوشما مala خودا جلک ب رستکيشه
دهلا ويستن. هنده خراپكاران کو دفيا چاڻل رويدانين به غدا بکه ن، کره هه وار کو ئه و کج
يا ئيشاره تا دده ته فروکين بريلاني ^(٥). پوليسان بلهز ڦه ستا مala وان کر و کچک بره
سنه نتمري پوليسان، دا وئي و مala وان ڙ هيٺشان بپاريزن. رهه ندي ددم ل دهست هه لويسني
و درگرت و نوينه رين وان پيکفه چوونه دهف موته سه رف (فه رمانداري گشت). فه رمانداري
کچک پشتی دوو ده مژ ميران ئازاد کر و به لکي خراپكار ڙي سزا دابن و يان بکيمي ڦه گه
لى کربن کو ئي دي ب کرياري و هسا نه رابن. پتريا خه لکي کور دج دهاتي دگه ل جوهينان
نه بيو. دنگوباسين کوشتارا به غدا ئهم گه له اك پهريشان کربووين و ئه ڙ بؤ تنه ناهيا
جوهينان ڦيئره گه له اك دترسain. لى ده ميل ئه ملدفعه عي حکومه ته اك پيائ
ئيناي، مه زانى کو مه ترسى ب داوي هاتن.

ل ته باخا (١٩٤٢) ٽ سه ريازه کي جوهى کو دناف رٽيزين سوبائي بريلاني دا خزمه ت دکر،
هوسا ڦه گي رايه کول ده مي کو ده مي
ده مي هه يقه کي دگه ره کي خودا ئاسن کربوو.

« من لاوه کي جوهى دنياسي (ئه ز هه ڦالي براي وى يي مه زن بعوم؛ هر دووان ل
کومپانيا نه فتا پا فيدهين کار دکر). و تنه نها که س بوو دوي را پشتی وان رويدانان، ڙ مالى
درکه ڦي. براي وى ماوه کي ل به غدا د ناف رٽيزين سوبائي عيراقي دا خزمه ت دکر. لى
ده مي دي ته کو سه رو بهر يي تيائ ڇي ته (به رپرسى وى يي له شکه رى ئه و بهندى تا وانبار

دکر کو ئىشارەتا دەدەتە فرۆكىت برىتاني) شانسى خۇ تاقى كر و رەقى. پشتى سەركوتىرنا سەرھلدىنى، بېرىكا كېپىنا خەلکى، خۇ ژ خزمەتا لەشكەرى قورتال كر... هەر دوو برا ب نەيىن گووتبوو من كو دماوى سەرھلداナ رەشىد عەلى دا هەمى كارمەندىن برىتانييەن كۆمپانيا نەفتا عىراقى و كۆمپانيا نەفتا رافىدەين^(٤) ھاتبۇونە زىندانى كرن. دەمى فرۆكەقانىن ئەلانى دبازىپىدا هاتن و چوون دكىن (بۇ ماوى سى ھەفتىيان لوپىدرى مابۇون) و جوهى د مەترسىيەكا مەزىندا بۇون، حاخام باشى يى بازىپىرى پېكۈول كرن پەيوەندىي دگەل موتەسەرفى بازىپىرى و دەقەرەى (كو كوردەكى ھەۋالى برىتانييەن بۇو) بىھەت. پشتى موتەسەرفى بەرتىلەكا بەرانبەرى (٣٠٠٠) دىنارى عىراقى ستابانى، فەرمان دا پۈلیسان كو رېكى ل ھەمبەر ھەر ھېرىشەكا ل جوهىيەن بەيىتە كرن، بگرن. پشتى سەركوتىرنا سەرھلدىنى، پلا وي موتەسەرفى ل بەغدا هاتە بلندكىن^(٥).

بىنزييەن ئىرائىلى دنفىيەت كول ژىپەر حوكىمى رەشىد عەلى، گەلهك جوهىيەن كەركۈوكى دابۇو زانىن كو بۇ خۇ تەھنگ كېپىنە و رېكى نادەن وەكى پەزى بەرەف سەرژىگەھى بەيىنە رەوانەكىن. ھەروەسا دنفىيەت كو پشتى هاتنا رەشىد عەلى بۇ سەر حوكى، ھندە دەستەكىن بچويكىن جوهىيەن ژ گوندان بەرەف بازىپان كۆچبەر ببۇون.

سلیمانى

مەھا نىسانا سالا (١٩٤١) ئى ل سلیمانىي يا تەمنا بۇو و ھىج تىتەكى ۋىانا جوهىيەن بازىپى تىكىنەدابۇو. شالۇم شالۇم راپاسپارتىي نەيىنلىي جقاتا جوهىيەن فەلسەتىن ل سلیمانىي بۇو. وەكى ۋەدگىرپىت، ل رۇزا دووئى ژ جەڭنە شاۋۇۋۇتى^(٦) د دەمەكىدا كو ئەم ل كىنيسى ببۇين، دەنگەكى مەزن ھاتە مە. كۆومەكا خراپكاران نىزىكى شەقامى جوهىيەن ببۇون. وان دەپىا ب

زۆرى بچىنە دەمالىيەت
مەقە. ئىمامى بازىپىرى
مەھەممەد گولانى پىزانى
كۆ ژمارەكا خراپكاران
دەقىيەت ھېرىشى بېنە
سەر جوهىيەن. بەرەف
جەن چەپەن بەزى و
داخواز ژ وان كر خۇ
نىزىكى وي بىھەن.
ئەۋناخفتەنە گووتىن:
«من دەقىيەت ئىل ژ ھەوە

بهرسقا پرسیارا من بدهت. خراپکاره کی خو نیزیک کر و گووت: بهلی سهیدا، ئەز دى بەرسقا تەدمەم. ئیمامى گووتى: «وھ ج ئئىيەتە؟» لاوى بەرسف دا: «مە زانى كول بەغدا هېشان دكەنە سەر جوهىيان. مالى وان تالان دكەن و ژنیت وان وەكى پۈيرەپ بۇ خۇ دېهن. مە ئى دېيت وە بکەين». كى ئەۋەرمانە دايە؟ موساسى، عىسای يان مەھمەدى؟. بەرسف ئەۋەپ بۇو) «كەسى نە. جوهى خائىنن و مە دېيت توولا خۇ لېچەكەين». ئیمامى پرسیار كر: كى گووتىيە هەوە كە ئەو خائىنن؟ مە يا زانى وە دېيىژن. نووكە گوهى خۇ بەدەنە من. ئەوئى گووتىيە هەوە جوهى خائىنن، ئەو بخۇ خائىنە. ئەو خەلکى ل بەغدا تالانى دكەن، تاوانبارن. وان نە باوەرى ب خودى ھەيە، نە ب پەيماما وى. جوهى يېن ل سەر بەختى مە و ئەم دېيت وان بپارىزىن. ھەركەسەكى خرابىي ل ھەۋەپەيمانى خۇ بکەت، دى چىتە جەھەمى. نووكە وە دېيت ج بکەن؟ ھەميان بەرسف دا: ئەى ئیمام، دى فەرمانىن تە بجە ئىنین. ئیمامى گووتى: «جا ھەرنە مالىت خۇ و بىرۇزى بن، دا خودى ژېر گونەها وى خرابىا وە دەپىا ل جوهىيان بکەن، ل ھەوە ببۇورىت. ئەگەر ھندەكىت دى ھاتبان خۇ و تەوبى ژ گونەھېيت خۇ بکەن». ھەميان سەرئ خۇ چەماند و دەستى ئیمامى ماچى كر و چۈونە مالىت خۇ».

سەربازەكى جوهىي ھېزىن بريتاني بناقى شالۇم راشبا بەحسى سەرەددەريا شىخ موحەممەد (شىخ مە حمودى بەرزنجى) د ماوى سەرەلدانى رەشيد عەلەيدا^(۱) دكەت. ل گوردى سەرەتاتى داھاتى ديارە ئەو شىخ مە حمودى بەرزنجىي سلىمانىي بۇويە. دەمى ئەو ل بەغدا، رەشيد عەلى و يۈونس سەبعاۋى داخوازى ژى دكەن بانگەوازىا كوردان بکەت دەست بەدەنە چەكى و بەشدارىي د سەرەلدانىدا بکەن. شىخى كو لايەنگرىيا بريتانيا دك، پېشىيار كر كە كارەكى كارىگەرتەر ژ هنارتىن پەيامەكى بەيىتە كر، كە ئەو بخۇ بەرەف سلىمانىي بکەفيتە رى و دەم ل دەست ھنەدە يەكىن لەشكى ژ كوردان ژبۇ پشتەۋانىكىرنا بھېزا سەرەلدانى پىك بىنىت. رەشيد عەلى ئەۋەپلانە پەسەند كر. شىخ موحەممەد (مە حمودى) كەفتە رى. دەمى ژ بەغدا دەركەفتى، پەيەندى ب مىڭەر ليۆن ئى (كارگىر ئەپامىارىي بريتانيا ل دەقەرا كەركۈكى) كر و پېكەپ چۈونە ناف گەلەك جەقاتىن دەقەرا سلىمانىي و داخواز ژى كر كورد - كو بەھرا پەز لەپەر كارىگەمەريا وى بۇون - ب ھىچ ئاوايەكى پشتەۋانىا ئى سەرەلدانى نەكەن. ئەۋە وەكى خزمەتەكا مەزنا دراستا بريتانيادا، هاتبوو ھېزمارتن^(۲).

لۇنگرىيەك دېبىزىت كو ھىچ ئاغايەكى پى خۇ ب يى رەشيد عەلى قە گرى ئەدا. شىخ مە حمودى پېكۈول كر ژ بۇ پشتەۋانىا بريتانيا ھېزىن خۇ بېيختە كارى. ھەرچەندە

بیوگرافیا نوی یا لیونی به حسی شیخ مه حمودی دکهت، لی ئاماژى ب قى رویدانى ناكەت^(٤).

پۇن بارئامۇن ژ سلیمانىي دېيىزىت كۆوي «ھەتا بەرى ھينگى هىچ پەيوندىيەك دگەل خاكا ئىسرائىلى نەبوون». پاشى رويدانىن ل دەسپىكا سالىن چلاندا ھاتىنە پىش، رەبەن يۇمتۇق بارئامۇن سەرۋىكى رەقەندىا سلیمانىي كۆچبەرى ئىسرائىلى بۇو و ئەڭ چەندە لەر گەلهكىت دى نا^(٥).

دەھوك

يووسف گاملىيلى ژ دەھوكى دېيىزىت كۆدرىتىا كۆدتايا ئەلگەيلانى، «د ماوى ۋى قويىناغا ھېتلەرىدا» وەكى ئەو بخۇ ناڭ لېددانىت، «جوھىيىن كوردىستانى كەفتەنە بەر ۋە حما پېيەمە كا نەيار و عەشيرەتانا». كۆبى سەبرانە ل ھېقىي بۇون مفای ژ فى دەلىقا بىيىنۋەدانا دەسەلاتى بىيىن. داخواز ژ رەقەندىا جوهى ل دەھوكى ھاتبوو كرن كۆ بەايى (١٠٠) لىريين زېپى باجى بىدەن و ترسا كوشتارەكى دەلى جوهىياندا بۇو. باپى گاملىيلى كۆ ھاخامباشى بۇو، چووبوبو سەعىد ئاغاي بىيىنت.

وانا گۇوتبووپى كۆ دېيىت جوهى سەد لىريين زېپى بىيىن...جوھىيان (پارە) نەبوون... دەھەزار بۇون...ھندەك دشيان باجى بىدەن، لى بەھرا پەت، (٧٩٠) نەدشيان... پېيدىشى بۇو ھەر ئېكى ژ مە سەد لىرە دابان، ئەگەر نە، دا جوهى ھېنە كوشتن. ھەر وى شەقى عەشيرەت ھاتن و دەپيا ھېپىشى بىكەن و مالىيەت جوهىيان تالان بىكەن...»

ساسوون نه عووم ژ دهۆکی دگەل داود سەلان و هاخام شىلتۇۋ ژوان نويىھاران بۇون كو ژلايى قايىقامى فە دماوى كىشا رەشيد عەلى دا هاتبۇونە بانگەيىشت كردن. نادى ھورموزى يى قايىقام گۈوتۈپوپى كو فەرمانەك ژ بەغدا ھاتىيە، ھەر جوهىيەك دېت كەمىيەكا زىپران بدەت. ئەمە ماوى سى تا چوار رۆزان دەلىقە دابۇپى كە قى بىرى زىپران خرفەكەن. ئەوانا ھەمى رەفەند ئاگەھدار كربوو و جقاتا پىاپىن ئايىنى دەست ب نەفيز و رۆزىان كربوو، دا فەرمان بھىتە لادان. خوشبەختانە دوو سى رۆزان پشتى ھينگى رەشيد عەلى هاتبۇو لابرن^(٦).

يووسف گاملىيلى دنفىيسيت كو وەسا ديار بۇو بەشكى عەشيرەتا دوسكى يا سەعید ئاغاي و ھنده ئەندامىيەن عەشيرەتا فەرخان ئاغاي، رەشيد ئاغاي و مىستەفا بىيىسىكى (بابى سەليمى مىستى)، حەز دكىر ھېرىشى بېنه سەر دهۆكى و سندورى. يووسف گاملىيلى دېت كو وان دەشىدا مفای ژ بى سەرەوبەريا ل سەرەدمى حكۈممەتا رەشيد عەلى پەيدا بۇو، وەرگەرن و «جوھىيان بکۈزۈن و تالان بکەن». بابى يووسف گاملىيلى بۇ سەعید ئاغاي گەلەك پارە وەكىوو بەخشىش دگەل خۇ بىن و ئاغاي. وي شەقى نەھىيەلاج خرابى بگەھيتە جوهىيان. بابى يووسفى ل ئىقشاريا چەزنا شاقۇۋۇئۇتى ھەر ب وي ئاوايى چووبۇو قايىقامى بىبىنيت. وي شەقى ج رۆيدان نەھاتبۇونە پېش.

«...ھەرچەندە، رۆزا پاشت، قايىقامى گازى بابى من كردا بېتىپى كو رەشيد ئەلگەيلانى يى ھاتىيە كوشتن و رېپەمەكا بىرىتاني يا ھاتىيە دامەزرايدن : «ھوين نابىت ئىدى بىرسن». ئەقە بۇ جوهىيان جەن دلگەرمىي بۇو. بابى من كەفيكەك دەدستىدا، ھاتەقە و كرە ھەوار گەلى جوهىيان، ئىدى نەترىن؛ چوو كنیسى، جەن كو ھەميان جەزنا شاقۇۋۇئۇتى پېرۇز دكىر. بېرىتى چەزنا بۇو رۆزا شادىيە، دلگەرمىي و كامەرانىي».

زاخو

د ماوى دەستەلەتداريا رەشيد ئەلگەيلانى دا حكۈممەتى داخوازا «بېھكى مەزنى زىپران» ژ جوهىيىن زاخو كربوو. مەعالىم ئىبراهىيم ژ زاخو بىرھاتىنин خۇ ھۆسا ۋەدگىريت : «دوو ھەيىقا پشتى جەزنا قيامەتى كۆدتايەك ھاتەكەن و بانگەوازيا جوهىيان ھاتەكەن... بابى من ئەندامى شاندەكى جوهىيان بۇو... گۇوتى دېت ھزار مىسالىن زىپرى بىنن (ھەر مىسالەك ٤، گرامە)... جوهىيان پازدە رۆز بۇ خرفەكىنە فى زىپرى ھەبۇون».

ئەندامىت كۆمۈتى دەست ب دانوستاندىت خۇ كربوون. لى نەدزانى فى بارى گرانى ژ نشىكەكى ۋە، بىج ئاوايى ل سەرەقىدوو پارقەكەن. نىزىكى جەزنا شاقۇۋۇئۇتى جوهىيان، قايىقامى گازى وان كربوو و ژېھر قىكەنەكىنە وان و پىيچىتەبۇونا وان د كۆومكىنە زىپرى داخوازكىرىدا، ماوى وان بۇ ھەفتىيەكى دى درېز كربووچە. ماوەكى كىم پشتى شىكستنا كۆدتايى

رەشید عەلى رەقى بۇو و پەيامەك ھاتبۇو ھنارتىن بناڭ و نىشانىن "الغاء". ھايا گاۋىش چوار سەرەتاتىن جوهىيەن زاخۇ ل دۆر ترسا فى قويىناغى ۋەدگىرپىت. بىرا مۇرداخاي سادۇى دهىت كۆ دەمى داخواز ڙجوهيان ھاتىيەكىن كەمەيەكە مەزنا زىپرى (دۇو يا دەھ كىلو) بىدن، ئەو دناڭ خۆدا ب شەرەدەف چووبۇون. بىرا ھايا گابى دهىت كۆ ژوان ھاتبۇو خواتىن نىزىكى شەش كىلوپىن زىپرى دماوى سى رۇزاندا بىنن، يان ژى جوهى دى ھېنە كوشتن. جوهىيەن دەپيا زىپىن ژننەن خۇ ژى بىستىن. وان فەرمانا رۇزىيەكە گشتى بۇ ماوى سى رۇزان دابۇو و ل داويا رۇزىيە رەشيد عەلى شەكتىبۇو و فەرمانا ستاندىنا باجى ژى ھاتبۇو ۋە گەپاندىن. بىرا سالح قولۇ دەھىت كە داخوازا «نىزىكى ھزار گرامىن زىپرى» ھاتبۇوکەن. ھەر دوى دەمەيدا، وان مەزنىن جەتلىقى كىرنە د زىندانى ۋە، ژ وانا ژى مۇشى گابايى مۇختار، ھەتا كۆ بىرا پارەي ھاتىيەدان. ل دويىف بىرەتتىن سەليم گاباي ژى داخوازا «نىزىكى دووهزار گرامىن زىپرى» ھاتبۇوکەن. ئەو گەلەك داكۆكىي ل سەر وى چەندى دەكت كۆ رەفتارا قايمىقami گەلەك دەگەل بابى وى مۇشى گابايى مۇختار يا باش بۇو و وى دەپيا ماوهەكى بۇ خرفەكىرنا پارەي بەدقىن «چونكى دوى باوهەرى دابۇو كۆ دەتكىن شەكتىت.

پۇيدانىن ناۋەرەستا سالا (١٩٤١) ئەستى ئىمەنەيا جوهىيەن ھەۋاند. گاۋىش ھايى كۆ ھەۋدىتىن دەگەل كۆومەكە جوهىيەن زاخۇ كىربۇون، راگەھاندېبۇو كۆ تەقىنەكىن جقاكى و نافخۇيى يى بىدرىزىيا چەندىن جىلان دەتە ۋەھاندىن، بۇ جارا ئىكى و پاشى چەندىن سالا ھاتە بىرین^(١٧). ھەروھسا راپۇرەكابەشى كۆچبەر يەنچەنغان يا ئازانسا جوهىيەن ل بەغدا ل سەرى مەھا نىسانا سالا (١٩٤٢) ئى دېئىزىت: «من وەسە دەيت كۆ جوهى كەتبۇونە د مەترسىيەكە مەزندى و وەکوو كەمپەكە دەۋشەدارىيىد، دەشىيار بۇون. وان ج باوهەرى ب ھەۋالىن خۇ يىن عىرافقى و ھەتا بىريتىنى ژى نەمابۇو. ئەو گەلەك درەشبىن بۇون، چونكى ج بەرپەرسەكىن عىرافقى خۇ لى نەكربۇو خودان، يان ژىھەر وى چەندى د كوشتارىدا بسەرى وان ھاتى، كەسى داخوازا لىبۈورىنى ژى نەكربۇو و كەسى بىزازىيا خۇ دەرنەبىبۇو.

كۆي سنجەق

وەسە دىارە كۆ شەش سەد جوهى ل سالا (١٩٤٧) ئى ل كۆي سنجەق دېيان و پېنځى خېزان ل سالا (١٩٥٠) ئى ل ۋى بازىرى دېيان. ل سالا (١٩٤١) ئى ل دەمى كۆدتايىا رەشيد عەلى، نىزىكى (موسلمانان چوار دەوريتىن مالىن جوهىيەن داگىر كىربۇون. جوهىيەن دوکانىن خۇ گرتىبۇون و دەمالىن ھەۋددۇدا خرفەبىبۇون. ئىسرائىل شۇمىر ژ كۆي سنجەق وەسە ۋەدگىرپىت كۆ پۆلىسان نەدەقىيا د ھەوارا جوهىيەن بىنن. لى ھەۋالەكىن وى يى مۇسلمان بەرەھ مالا شىخ مەلا خويىزى بەزىبۇو، دا وى ژ رەوشَا خرابا ھەۋالىن خۇ يىن جوهى ئاگەھدار بەكت. مەلا خويىزى ھنەدە زەلامىن خۇ ھنارتىبۇون، دا ل ھەمبەر كۈوما خەلکى بەرەقانىنى ژ مالا

ئىسرائىل شۇمېرى بىكەن. ئىسرائىل شۇمېر وەسا فەدگىرىت كۆهەزىدە زەلام ھاتبۇونە مالا وى و لېھر پەنچەرا مالا وى و چواردەورىن خانىي وى راۋەستابۇون. چەكىن خۇ سىياركربۇون و گۇوتبوو كومما خەلکى كۆيەكەم كەسى بەرەكى بەھافىزىت، دى ھىتە كوشتن. كۆومى بەرسەف دابۇو كۆجەھەكى ژ سەربانى سى بەرەت وان وەركىن و وان بەس دەقىت بەرسقى بىدەن. ئىسرائىل شۇمېرى بخۇ پېتەست كربۇو كۆيەكەمچار جۆھىيەكى بەر دوان وەركربۇون^(٨). فەگىرانىت ساسۇن ھاى ل دۆر ژيانا جۆھىيەن كۆي سەنچەق ئامازى ب چوار حالەتىن كوشتنا جۆھىييان دكەن. لى خەبەردانىن وى ل دۆر رويدانىن پاشى كۆدتايى ھەر دوھسانن وەكى مە ل سەرە ئامازە پىيداى. ساسۇن ھاى دېبىزىت كۆ جىڭىرە پېتە بەرەن پۈلىسان حەز دكەر ھارىكاريا جۆھىييان بىكەت. لى كەسى خۇ نەكربۇو دەگەلدا. ئەو كەسىن دەھوارا جۆھىييان ھاتىن، كاكە زىياد و مەلا خويز بۇون. وان زەلامىن خۇ ھنارتىبۇونە دەف جىرانىن خۇ يىين جۆھى و ھندەك ژ وانا لېھر دەرازىنەكى مالىيەن جۆھىييان راۋەستابۇون و ناگەھداريا كومما خەلکى كربۇو كۆچ نازارى نەگەھىنە جۆھىييان.

ب. رەنگەدانىن دامەزراندىدا دەولەتا ئىسرائىلى

كاۋدانىن جۆھىييان ل عىراقى پاشى دامەزراندىدا دەولەتا ئىسرائىلى ل (١٤) گولانا (١٩٤٨) يى خرابىتلى دەھىن. گىرەزى دنابىھەرە موسىلمان و جۆھىيياندا پەتلى دەيت، دوى دەميدا كۆ عەرەبىن عىراقى و يىنن ولاتىن دى خۇ گەھاندىبۇو ئىك، داشەرە جۆھىييان ل فەلسەتىنى بىكەن و ھاتبۇونە تىك شىكاندى. ل تەباخا (١٩٤٨) يى، پەرلەمانى عىراقى "سەھىيونىزم" لسەر بەندى (٥١) ژ ياسا سزادانى زېدەكر، و مل بىلى كۆمۈنۈزىمى دلىستا وان بىزاف و ئايىدىپۇلۇزىاندا دانا كۆ ئىيىناھىيا عىراقى دەيىختە دەمەرسىيەدا و سزاپى وى دەگەھشە سېيدارەدانى ژى. لەشكىرى عىراقى دەست ب ھندە گوھورىنەن كۆ ب باشى رەنگەدانان ئى قويىناغا تايىھەت بۇون. سەرەبازىن جۆھى دەقىيا ژ سەرەبازىن دى يىنن عىراقى بەيىنە جوداڭىن. دەقىيا چەكى خۇ دانابا و چووبانە د كەمپىن كارىيە. دەستەھە لەتداران بەرپېرس و پەلەدارىن لەشكەرى و پۈلىسىن بىنيات جۆھى كرنە دەر. دناف خەلکىدا بۇ فەلسەتىنیان بىش دەتە كرن و جۆھىييان ژى پارە ددان. بەلکى ژ بۇ ھندى دا خۇ ژ گومانىن بەر بەللاقىن خەلکى دراستا خۇدا بىقىدەن.

جۆھىيەن كورد پەيوهندىيەن خۇ دەگەل جىرانىن خۇيىن موسىلمان ھەتە بەرلى توندبوونا گىرۈبان دنابىھەرە عەرەب و جۆھىييان لسەر فەلسەتىنى و شەرپىر (١٩٤٨) يى و پەيدا بۇونا دەولەتا ئىسرائىلى، ب باش دەھەلسەنگاندىن. هايما گافىش پەرسىyar ژ دوازدە جۆھىيەن زاخۇ كرينى كۆ وەسا فەدگىرىن كۆ پەيوهندىيەن جۆھى و موسىلمانان ھەتە شەرە دووئى يى جىھانى دباش بۇون. ژىيدەرەن جۆھىييان دوو رويدانىن سەرەكى وەككەو گرنگەتكىن ئەگەرەن تىكچۈونا

ثان په یوندیان دستنیشان دکهن. مه جید و هیرتیل گابای کو خیزانین وان ل ئاکری گلهک دنافدار و جهیزگرنی بون، دبیژن کو ههبوونا نازیبین ئەلانی ل عیراقی دماوی شەری دووی یى جیهانیدا ئەگەری گوهورپنا رەفتارا خەلکی دگەل جوهیيان ببو. دامەزراندندا دولەتا ئسرائیلی وەرقەخانەکا دى دسەرەدەريا دراستا جوهیاندا كر. ئەو ژى دەمئ نەيارىن جوهیيان ل كوردىستانى دزى جوهیين ناخخۇي رابوونى سەرخو^(۱۹). ساسون نەعوم ژ دھۆكى پشتراست دکەت کو په یوندی دنافبەرا جقاتان «بەرى پەيدا بونا كىشا فەلسەتىن» دباش بون. ئەو بە حسى كەرب و گەفان، تاوانباركىنن بى بنەجە و كەكۈلىنن پۇلىسى دراستا جوهیين سەقىلدا دکەت. يووسف گاملىقى ژ دھۆكى دېيىزىت کو پشتى دامەزراندندا دولەتا ئسرائىلی ترس و نىگەرانىيەن جوهیيان و شىيانىن مۇسلمانان د ئىشانىندا واندا پەز لىھاتبۇون. لېقى مۇرداخاي ياكۇب ژ شندووخا «پىنج سالان بەرى كۆچبەرى ئسرائىل بېيت» بەرەڭ دھۆكى كۆچبەر ببۇو. ئەو دېيىزىت، په یوندی دگەل كوردىن مۇسلمان هەتا بەرى «ناف نەقىسىنى ژبۇ كۆچبەرى بەرەڭ ئسرائىل» و پاشگەزبۇون ژ رەگەزنانا عیراقى ژى، دباش بون. پشتى هيڭى وان دىزاتيا مەكر. ب دىتنا نەعوم و هاروون نەعوم ژ زاخۇ كۆزى. مۇرداخاي سەعدو ژ زاخۇ ژى دېيىزىت: «په یوندی دگەل بۇونا كىشا فەلسەتىن» هاتە گۆزى. مۇرداخاي سەعدو ژ زاخۇ ژى دېيىزىت: «په یوندی دگەل كوردان گلهک دباش بون. هەتا بەرى دامەزراندندا دولەتا ئسرائىل ئەم وەكى برا بوبىن. پشتى هيڭى خەندەكەك كەفته دنافبەرا مەدا. كەسەك ژ مە نەدشىا بە حسى دولەتا ئسرائىل بکەت. چونكى دا مە ب سەھيۇنیزمى تاوانباركەن. »

كاودانىن جوهیيان خراپتە لىدھىن

پىنج سالىن داۋى ژ هەبوونا جوهیيان ل كوردىستانى، سالىن خۇنىشادانىن دزى دولەتا ئسرائىل و بېيارىن تىكىدانسا سەرەبەرى جوهیين ناخخۇي بون. ئىك ژ دروشمىن خۇنىشادەران بەرەنەت جوهى ببۇو. رۇزەكى بەرى راگەهانىندا دولەتا ئسرائىل ل (۱۴) گولانا (۱۹۴۸) ئە حکومەتا عیراقى بارى قانۇونا عورق ل سەرانسەرى عیراقى راگەهاند و ھەر جۆرە خرفةبۇونەك يان ھەلگەتنەك چەكى قەدەغەك. ئەقە قويىناغەك گرژىي ببۇو. ھەرچەندە كۆئىن وەسا دېيىت كو گرژى پەز ل جەھىن دىيەن عیراقى زال دبۇو ژبلى كوردىستانى كو خەلکى وى ھەفدىلا خۆ بەرانبەر جوهیيان دەرەپى.» مىيىر دېيىزىت كۆز ئەدگارىن ۋى قويىناغى نەمانا باورىي ببۇو ل دەڭ جوهیيان و ترسا ھندى كو نەكە رويدانىن سالا (۱۹۴۱) ئە دووبارە بىنەقە، يان ژ وى ژى خراپتە لىبەيت. جوهیين زاخۇ دبیژن كو په یوندیيەن باش دگەل كوردان ھەبوون و كوردان رېز ل وانا دگرت. لى گابرىيەل لانىادۇ دېيىزىت: «...پشتى دامەزراندندا دولەتا ئسرائىل، ژيان گلهک دزوار بۇو و جوهیيان بەرەڭ

بهغا باركر. ژ ويدهري ئاليتهك پهيدا دكر كو خۇپى ب قەچاغى دهربازى ئيرانى و ژ وېرى ژى دهربازى ئسرائيلى بکەن.»

لانيادۇي، كول گەلهك بازىرېن كوردان درس دابۇون، دىدىت تا ج راده زيان لمەر قوتاپىيەن جوهى دژوار ببۇو. ئەو زېھر ((قوتابىيەن موسىلمانىن توندرەۋىن)) سەفکاتى ب وان دىكىن، درەقىن. لانيادۇ فەدگىرىت كۇوى ل زاخۇ گەلهك ژ وان قوتاپىيەن ژ بەر ئازارا موسىلمانان خواندنا خۇبجە هيلايى و هندەكىن تازە، كو دزانى ئەمە دى وان ژ ئازارىن موسىلمانان پارىزىت و دى ھارىكاريا وان كەت، خرفەكربۇونەفه.

سەرهاتىيا خوارى رادى و ئىگومانى نيشا دىدەت ئەوا ل ھەمبەر جوهىيەن كوردىستانى مينا جوهىيەن دى يىين عىراقى ل داويا سالىن چلان ژ ئەگەرئى گۈزىيا رۆزبۈرۈز توندترا دنافبەرا عەرەب و جوهىياندا ل فەلسەتىنى، پەيدا ببۇو. ساسۇن نەعووم ژ دەھۆكى دېبېرىت كو پۇلىسان كەسىك گرتىبوو كو ناشتىيك فيپبۇو ب خەتىئىن عېرى و عەرەبى ل سەر ئەنەن ببۇو و سەتىرەك ژى دنافبەيىن دا ببۇو. پۇلىسان گومانىن سىخورىي بىرپۇونى. شەقەكا شەمبى پۇلىسان گازى ساسۇن نەعوومى كربۇو دا كاپىراي بەدەتە نىاسىن. بەرى كو خىزانى وى باودىرىي بئىسلامى بىنۇت، نافى وى مىنائىيم ببۇو. نافى خۇبجە كربۇو ئەحمدەد. ھۆسا بىرا ساسۇنى لى دەھىتەفه:

«وەكى شىخەكى جىلىكىن كەسىك و كولافەكى كەسىك لېھر ببۇون. يى بچافەكى ببۇو و دەستتىن وى دكەلەپچەكى ببۇون. من نەننیاسى. عەمرى وى يازىدە يان دوازدە سال ببۇون، دەممى خىزانى وى ژ دەھۆكى باركى. لوى دەممى بابى من ئەمېنى خزىنا كىسى، بابى وى يوووسف، شاماش (چاڭدىرى كىنىسى) ببۇو... وەختىن چووبىن، يى يازىدە يان دوازد سالى و يى ب دوو چاۋان ببۇو. جىيگىرى وى شەقى ھەمىي ئەز راڭرىتەن و تەلەفۇونا موتەسەرقى كر. پۇلىسان دەست بسەر چانتەكى تىزى ناشتى دا گرتىبۇو... وى پرسىيار ژ من كر كا ئەز وان ھىممايىن لسەر دنیاسىم يان نە... چونكى وى شكىن ئالا ئىسرائىلى ژى دېرن... من ج جاران ئەو ئالا نەدىتىبۇو و مە نەننیاسى. ئەز دگەل پلەدارەكى پۇلىس بناقى ئەحمدە مەستەفا چوومە مالا ئىبراھىم مەعالى... نىزىكى دەمژمۇر چوارى سېپىدى مە ئەو بىرە دەف جىيگىرى و وى گۇوتە مە كا ئەمۇ ناشتى چەنە و ئەم ھاتىنە بەردان و ھەركەسەك بەرەف مالا خۇبىيەفت.»

وەكى لسەرى دىيار ببۇو، بەھرە پەترا شاھدىن جوهى ئامازى بوي چەندى دكەن كو دامەزراندىنا دەولەتا ئىسرائىلى ھۆكارەكى سەرەكىي گوھورىنان د پۇوهندىيەن واندا دگەل جىرانىيەن وان يىين كورد ببۇو و دوو ئەگەرېت دى ژى بتايىھەتى زيان گەھاندە تېكەھەلىيەن موسىلمان و جوهىيان ل كوردىستانى. يا ئىكى ھاتنا پەنابەرەن فەلسەتىنى بۇ عىراقى و كوردىستانى كو ھەستى گشتىي خەلکى دېرى جوهىيان ئازاراند. وەكى مەعالى ئىبراھىم ژ زاخۇ

دبيزيت: «روزهکي فلستينيها، حه جيهك و موقيهك هاتنه زاخو و دهست ب ههوهکا دژی جوهبيان کر و قه دگيرا کا چاو جوهبيان فلستيني دکوشتن و تاد».^(۲۰)

نهعوم نهعوم ژ زاخویی فه دگیریت کو بهرهف سالا (۱۹۴۰) ئى دوو سى توندېھوین فه لستینیین ئاواره هنده ژووریین جوهیيان كری كربوون. ئىك ژ وان فه لستینیان ل دهف بابى نهعومى ئاكنجى ببۇو. لسەر وان بۇو ھەر پۇز خۇ نىشا رېقە به رىا پولىسان دابا. لى رۈزەكى ئىك ژوان بەرزىبۇو. بدويىف بايى زارۇكىنيا خوقە، نهعوم چووبۇو د ژوورا كابرايى فه لستينى ۋە وىنەگرەكا نوى دىتىبو تىقە و دەست دابۇوېي. لى بابى وى فەرمان دابۇوېي كو وىنەگرە بدانىتە وى جەھى ژى پاکرى. پولىسان ۋە كۆولىن دگەل جوهىيەن كەريجى كربوون دا بىزانىن كا ئە و ئاوارىن فه لستينى كېقە چووينە.

ئەگەر دەۋوئى يە توندبوونا دژواريان دژى جوهىيان بەشداريا سوپايى عىراقتى د شەپەرى عەرەب و جوهىاندا ل سالا (١٩٤٨) ئى ل فەلسەتىنە بۇو. يۈوسف گاملىقلى ڈەھۆكى دېيىزىت كو بەشداريا سوپايى عىراقتى دشەپىدا و ئەنجامىن وى يېين خراب بۇ عىراقتىان توندى و فشار لىسەر جوهىيەن عىراقتى زېيدەتلىكىرلەپ.

پشتی شهربار سالا (۱۹۴۸) ای، یئ کو عیراقییان به شداری تیدا کری و هاتینه کوشتن، ئەم کەفتینه بن گفاشتنەکا توند و ترسەکا کوژەک. براستی، ئەم ھەمی دەم دەن گفاشتنی ۋە بۇوین. لى بەرى شەپەری ئازادیا مە يى ئاخافتلىق پېتى بۇو؛ ئەم ب شەفل چایخانان كۈوم دبۇوین. لى پشتی شەپەری، ھەر دەگەل دەسپىيکا تارى بۇونا ئەسمانى ل دەورىن دەمزمىر (۲۰) يان (۲۱)، مە دوودوو يان سىيسييە و بلەز قەستا مالىئىن خۆ دكىر. كەس نەدويرى بىتى بىت و بچىت. كاودان براستى نەخۆش ببۇون. پشتی شەپەری (۱۹۴۸) ای ل بازارى خەبەر دگۈوتىنە حوهىيان و تىقلەن شتە، د يە دەمىزىن حوهى، وە دكىرن.

یازی ژنا مه عالم نئیراهیمیه و ل ددمی چاپیکه فتنی دگهل وی یا بهره هاش بwoo. بیرا وی ل که سه کی زاخویی دهیت کو به شداری دشہ پری فله ستینی دا کربوو: «حه جبی مهدو نئیک ژ حبرانین مامی منی مورد اخ بwoo. پله داره کی سوپایی عیراقی بwoo. گووتبوو دهیکا خو: زنین ئسرائیلی به شداری د شه ریدا کر. لهوما هیزرا مه یا به رگری لواز بwoo». ژنماما من ژی گووتبووی: «دی بیلا ههوه دووژ وانا (بیو حجیلت مه) دگهل خو ئینابانه».

ژیهه‌رین زارده‌فکی و نفیسی دکوه‌کن ل سه‌ر وی ترسا ل ده‌ف جوهیین کوردستانی ژ به‌لایه‌کا گه‌نگاز **(ممکن)**^(۱۰) پهیدا بwooی. ئهو ترس بوان گوتگوتکین ل سه‌ر چاره‌نفیسی وان دهاتنه بـلاـفـهـکـرـنـ، پـتـلـیـدـهـاتـ. سـهـرـهـاتـیـاـ بـهـیـتـ، هـهـرـ وـهـکـیـ بـیـتـ بـهـرـیـ، ژـنـاـفـهـنـدـیـنـ

سقیلین کوردیین جۆراوجۆر ھاتیه وەرگرتن و وى ترسى بۇ مە دنهخشىنىت ئەوا ل دەف جوهىيان ژ جىرانىن وان و ژ حکومەتى پەيدا بۇوى. ۋېكتور بارۆخى ژ ھەولىرى سەراتىا گافىن ترسەكا مەزن ل دەف رەفەندىن جوهى ل باکورى عىراقى بۇ ئۆتۈ جاسترۆي ۋەگىرایە.

ئەو رۆزا مە بېيار داي كۆچبەرى ئىسرائىلى بېين، دەمى دامەز زاندىدا دەولەتى ھاتىه راگەھاندىن، عەرەبا و خەلکى نەجوھى رەفتارا خۆ دراستا مەدا گوھارت. «ھۆين بۆچى دى چەنە ئىسرائىلى؟» ھەروەسا دگووت: «ھەكە وەسا بىت ئەم دى ھەوھ كۈزىن». رۆزەكى ل دور مالان زەپىن و فەرمانا دەرنەكەفتا ژ مالى راگەھاند و كرە گازى: «ھەركەسەكى مالا خۆ بجە بەھىليت دى ھىتە كوشتن. ئەم دەمالە بۇوىن و دگريايىن. وان دگووت كۆ دەمۇزىرەك تا دووپىن دى، دى ھىن مە ھەممىان كۈزىن. ئەم دگريايىن و مە زاد نەدھوار. مە رۆزى دگرت. ما مە چى دى پى چى دبۇو؟ دەيك و بابىن من دخەما يىن بچويكتىدا بۇون كۆ زىيى وان دنابەرا دوو تا چوار سالاندا بۇو... مە ل قاتى ئىكى ساخوبەك (سندووقەكا نانى) ھەبۇو. بابى من ئەز و برايى من كرينه تىيدا. وى ئەم دساخوبىدا فەشارتىن و نان دانا سەرمە و گووته مە: ئەگەر وان ئەم كوشتىن و چوون، دەيت ھۆين دەركەقىن و بەرەف ھەر جەھەكى ھۆين بشىن، بچىن و خۆ قورتال كەن. ئەگەر ئەم بەرين، ھۆين دەيت بەينىنە ساخ. ئەم يىن خەما ھەودا». ئەم دگريايىن و ئەم ھىچ دەغان رۇيدانان نەدگەھشتىن. وان ئەم فەشارتىن و گووته مە: نەناخفن. دەمى دەھىن مە بکۈزىن، نەكەنە گىرى. ھىچ تىشەكى نەكەن و بىددەنگ بەينىن. ئەو ھەوھ ل ۋېرى پەيدا ناكەن». وان دگووت: «ھۆين دەيت بەينىنە ساخ. بەلكى ھەنده مەرۆقىن مە ژى بەينىنە ساخ. ھۆين دەيت بچەنە دەف وانا و بېيىزنى كۆ ھۆين دساخىن». لىچ چىيەبۇو و خودى رەحم بەم بىر و ئەو نەھاتن مە بکۈزىن. دەيك و بابىن مە ئەم ژ ساخوبى ئىنایىنە دەر و دەلشاد بۇون. ئەم دەختەوەر بۇوىن و ئەم ھەمى ل دۆر ھەف خرفە بۇوين. گووته مە «وان ئەم نەكوشتىن. وان جوهى نەكوشتن و پاش ئىخست. لى ئەم نزانىن ھەتا كەنگى». ئەم دەلشاد بۇوين و مە سوپاسيا خودى دەر ئەم ژ مرنى رېڭار كريين.^(۲) ترسا رەفەندىن جوهى ل گۈندا گەلەك يا مەزن بۇو.

گەف و ھېرىشىت عەشىرەتان زاخۇ و دەھوڭ

زىدەرىن جوهى دوو رۇيدانىن زاخۇ ۋە دەگىرەن. ئىك ژ وانا بەحسى گەفىن عەشىرەتكە نىزىكى زاخۇل سالا (1949) ئى يان (1950) ئى دەكت. شىيخ قاسمى زاخۇيى دەگەل نىزىكى سەد زەلامىت خۆ جوهىيىن دەوروبەران خرفە كىربوون و گەف ل مال و گىانى وان كىربوون. يا دووئى يا گرىدایە ب وى گرۇيا لدەمى شەرى دووئى يى جىهانى دنابەرا دەستەھەلاتا رامىيارى

و چینا زنگینان ژلایه‌کی فه و ئەندامىن پارتىا كۆمۈنىستا عىراقى 》حزبا شىوعيا عىراقى 》 و لايەنگىرىت وان ژ لايەكى دى فه پەيدا بۇوى. كاودانىن ئابورىيەن خراب دەلېفە دابوو پارتىا كۆمۈنىست كۆ پىشەقانىا چىننەن هەزار بىدەست خۆقە بىنیت. ژىددەرىن جوهى دىاردەكەن كۆ بەلاقىرىندا رۆزىنامە و ئاگەھداريان و رېكخىستنا خۇنىشادانانىن دىزى رېيىمى، ژ برازىن كۆمۈنىستىن زاخۇ بۇو. ل زاخۇ كۆمۈنىستىن ژ هەميا توندرەوتۇر ژ خىزانان ئىساكۆى بۇوون؛ كو بەشدارى د وان خۇنىشاداناندا دكىر ئەۋىن دىزى رېيىمى و دىزى زنگىن و دەرەبەگىن مەزنىن خىزانان شەمدىن ئاغايى خۇ ب پارىزەرە جوهىيەن دەھەرە دەھەرە دەھاتنە سازدان.

دبىت ژ ئەگەرئى فەگىرەن وان رويدانان چىل سالان پشتى هيڭى، رويدانىن گەفيں شىخ قاسمى و يېن كىشا دنافبەر ئىساكۆى و شەمدىن ئاغايىدا هاتبىنە تىكەلكرن. جوهى دەھەردوو حالەتاندا پىشتەاست دكەن كۆ عەشيرەتىن دەوروبەرین زاخۇ بە مەردەما كوشتن و تالان كرنا جوهىيەن» هاتبۇون و جوهىيەن ژى ژ ترسىت ئيانا خۆدا خۇ دەمالىن خۆقە فەشارتبۇو. ئەگەر پشت و پشت بىزقىرىن، دبىت بىرەتلىكىن دىزى رېيىمى و شەمدىن ئاغايى دگەل گوتگوتلىكىن گەفيں عەشيرەتان دىزى جوهىيەن هاتبىنە تىكەلكرن. خۇنىشادانىن خىزانان ئىساكۆى دىزى شەمدىن ئاغايى وەل حاجى ئاغايى رېقەبەرە بازىرەن ئىزىكى كربوو كو داخوازا هارىكارىي ژ وان عەشيرەتىن پەيوەندىيەن خوينى دگەلدا هەين، بکەت كۆ سىنى، گولى و سايقانەي بۇون. دېپىژن دەمىن عەشيرەت گەھشەتىنە نىزىكى زاخۇ، قايىقامى بازىرە كو كريستيانەكى ب ناھى ئەلەعەزاربەگ بۇو، بەزىبۇو دەڭ حازم بەگ و حاجى ئاغايى و داخواز ژى كربوو رېكى نەدەنە عەشيرەتان، بېيىنە ناف زاخۇ و بازىرە نەكەنە گۇرەپانا شەرى. لى پىشتر شەقام ژ ھەسپ و دەوارىن عەشيرەتان پەر ببۇون. (گورجى زاكىن) دوى باورىدایە كۆ ئەو كىشەكا رامىيارى بۇو دنافبەر ئىساكۆى و حازم بەگىدا، كو ژىبەر سەركەفتىن مالىيەن حازم بەگى دنافبەر واندا پەيدا ببۇو. دەمىن خەلا گەنمى و دەخل و دانى پەيدا بۇوى، كىشە دنافبەر واندا پەتلىيەتابۇو. پشتى شەرى ئانكۆ ژ ۱۹۴۳ ۋېقە بهايى گەنمى گەھشتىبۇو (۷۳ ۷۳) و ۋېقە (ل) (۱۹۳۹) ى ب (۱۰۰) بۇو. جۇتىار و بىكەن مفا ژ ۋى دەلىقى وەردىگرت. خۇنىشادانىن دىزى حازم بەگى بەشمەك ژ ۋى كىشى بۇون. حوسنى حەجى راجى بەگى و عەبدىلا حەجى راجى بەگى ژ مەزنىن تاگرىن ئىساكۆى بۇون. جارەكى دخۇنىشادانەكا مەزنا دىزى حازم بەگىدا، حەجى ئاغايى عەشيرەت دىزى ئىساكۆى ئازراندۇبوون. وەكى داگىرەن زاخۇ لىيەتابۇو. بابى گورجى كۆ ژبۇ كرپىن و فرووتنان چووبۇو گوندىيەن دەوروبەرە زاخۇ، داگىرەن زاخۇ ب «كەمەرەكە مەرۇقان ل دۆر بەزنا زاخۇ. دشوبەھىنەت. مۇسلمان و جوهىيەن زاخۇ دىرسان نەكەن و هاتبىن خرابىا جوهىيەن بکەن، لى دراستىن دا وان دەقى ئىساكۆى بېرچقىين». ئەقى كىشى سى رۆزان ۋەكلىشىبابۇو. ل رۆزا چوارى ب

فەرمانەکا ژ بەغدا ھاتى، سەرۋەھەر تەنابۇو و عەشىرەتان زاخۇ بجه ھىلابۇو. بابى گورجى گوتبووپىن كول سەر رېكا خۆل دەرقەمى زاخۇ بشار ئاغايىن كۈرى سالح ئاغايىنى سىندى دىتتىبو كۆپەيامەكا پشتىراست كىنى دەربارە جوهىييان دابۇوپىن: « جوهىيى من، نەترسە. ئارمانجا مە هوين نىنن. بىزقە (زاخۇ) و بىزە پىسامىيەن خۆ... هەمى بىنەملا خۆ خرفەكە و بېبىزى ئەترىن. ئارمانجا مە جوهى نىنن.»

بابى گورجى دزقىريتە زاخۇ و قىپەيامى دەگەھەنىتە بىنەملا خۆ. پشتى ماوەكى كىيم عەشىرەت ژ زاخۇ و دەقەرپىن دەرۋەبەرى وى دەردكەفن و داوىيى نەك ب كىيشا ئىساكۆى و شەمدىن ئاغايى، بەلكو ب ترسا جوهىييان دئىنن⁽⁴⁾. ئەڭ رويدانە پشتى كۆدتە رەشىد عەلى ئەوا ئىيەناھىيا جوهىييان ئىخستىيە دەمەتلىكىسىد، ھاتبۇو پېش. ياكو جوهىييان ئەڭ كىيشا نافخۇيى وەك گەفەك دراستا خۆدا شرۇقە كربىت، نىشادىدت تا ج رەدە رۆزبىرۇز ترس و دوودلى ل دەف جوهىيەن زاخۇ پتلىدەت. گەلهك ژ وانا يېن پېزانىن دايىنە مە، دىياركەر كو گوتگوتکەك ھەبۇو كولرۇزا ھەيىن دەمەن كوردىن عەشىرەتان بۇ خوتبا ھەيىنەن دەيىنە بازىرى، خوتبە دى ل سەر پېيدىياتيا كوشتنى جوهىييان بىت. لىشقا ھەيىنەن چاڭدىرىيا ھىزىت عەشىرەتان ل ناف بازىرى ژ يا ھىزىن حکومى پتلىدۇ. دىيار بۇو كومەلائى دخوتبا خۆدا راڭھەنديبۇو كو: «ھەركەسەكى خرابىيى ل جوهىييان بىكەت، ژلایىن عەشىرەتان ژىقە و ژلایىن حکومەتى ژىقە دى ھىيەتە سزادان». ھۆسا ھەمى تىشەك بىداوى ھات. ياسەرنىچاڭىش ئەوه كو گەلهك ۋەگىر ژ دەھۆكى ئامازى ب گوتگوتک و گەفەن خوتبىن ھەيىنەن دەنەن و دېبىزىن: «دا ژ بۇ كوشتنى جوهىييان ھەيىن». ساسۇن نەعووم فەدگىرېت كو ھەيىنەن ھاتبۇونە ئاگەھدار كرەن كو جوهىييان تەنها ماۋى دوو دەمەتلىكىن كات ھەيە ژ دەھۆكى دەركەفن. ساسۇن دېبىزىت: «ھەيىنەن گوندى داچىنە نەھىزى ل مىزگەفتا دەھۆكى و دەتەنە گۇوتۇن كۆپەتلىكىنى دەنەن. نەھىزى دى مە كۈزىن. ئەم گەلهك دىرساين. مە دوكانىن خۆ دىگرتەن و خۆ دەمالىن خۇقە ئاسى دىكىر.»

وەسا فەدگىرەن كو گەلهك ئەندامىيەن جقاتا جوهىيەن دەھۆكى ژوانا ساسۇن نەعووم، شلۇمۇ داود سەلان و داود بىرى داخوازا ھارىكارىيى ژ سەعید ئاغايىن دوسكى كربىوو. ئاغا وى گافى ل چايخانى بۇو. بىرا ساسۇن نەعوومى دەھىت وان ج گۇوتبوو ئاغايى: «ئاغا، ئەم دىرسىن. مە گۆھ ل ھەمى جۆرە گوتگوتکان بۇوە. ئاغايى بەرسقىدا بۇو: «ھەوھە ج ژمن دەھىت؟ ھەرن، بۇ من نەخەمە. ئەم وى گافى پتلىدەن دەھۆكى بەرى ھەنگى (د دۇخىن ھۆسا دا) ئەوي ئەم پشتىراست دىرىن و قىپەيامى دى ب ئاوايەكى دى بەرسقا مە دا.»

شاندى جوهىييان سەعید ئاغا بجه ھىلابۇو. ل وى دەمەن پىزىشكەكى جوهى ژ بەغدا بناشقى دكتۆر يېھىزكىيل ل دەھۆكى بۇو. ئەو چووبۇون داخوازا ھارىكارىيى ژى بکەن. دكتۆرى تەلەفۇونا قايمقامتى دەھۆكى كربىوو كولى دەمەن ل ھەقلىرى بۇو. قايمقامتى بلمز زېرى بۇو

دھۆکى و دگەل سەعىد ئاغاي و دكتور يېھىزكىلى ب ئۆتۈمبىلا خۇندا دهورى لىناف كۈولانىن دھۆكى فەدابۇون. هەر دوى دەمەيدا زەلامىن سەعىد ئاغاي ل وان كەسان دگەريان ئەۋىن ژ دەرفەدى دھۆكى هاتىن و رەوانەي گۈندىن وان دىكىن.

ئەقجا رويدانىن زاخۇ و دھۆكى ژ ئېڭ جۇر بۇون. گوتگوتك و گەفيىن كوشتنى دىرى جوھىيان دېلەڭ بۇون. ھەر دوو رويدان ل رۇزاھەينى بۇون و پەيوەندى ب وان ئەندامىن عەشىرتان قە ھەبۇون يېن ژبۇ خوتبا نېيىرا ھەينى دهاتن. ئەف رويدانە دناقبەرا (١٩٤٨) ئى و (١٩٤٩) يىدا هاتىنە پېش. لى گەلهكا بىزەحەمەتە بىزانىن کا ھەر دوو ل ھەمان ھەينىنە هاتىنە گۆرۈ يان نە.

ئاکرى

ل گورە ئارىي گاباي ژ ئاکرى، پشتى راگەهانىدا دەولەتا ئىسرائىلى ل سالا ١٩٤٨، گونگوتكىنەن هاتىنە شىخ مىستەفا مەلا جىرائىلى چووبۇونە مالا بابى ئارىي و گووتبووپى: «ھەمى شىخ ل مالا شىخ مىستەفا مەلا جىرائىلى كۈوم بۇونە داخوازى ژ تە دكەن تو ژى لوپىرى بەرھەذ بىبى». ئارىي ۋىچەن دىرى ژى دېبىزىت كول وان رۇزان جوھىيان ژبۇ خۆپاراستنى دىرى ھەر جۇرە گەفەكى ژ لايى جىرانانقە، خۇ بەرھەذ كربۇو. گەنجىن پەھەندى دناقبەرا خۇدا گروپىن دوو سى نەفەرە بۇ نۆپەدارىي پېڭ ئىنابۇون. ھەر جوھىيەكى خۇ ب چەكەكى گەرم يان كىركەكى يان ھەر تىشتەكى كەتبا بەر لەپان، چەكدار بۇو. لى بەلىن ھەرچاوا با، جوھىيەك نەدشىا وەكى موسىمانەكى چەكدار بىبىت. پەھەندى زېرەقانىن جوهى د چەندىن جھېيت دەستنىشانكىرىيەت دەگەپەكىن خۆفە دانابۇون. زېرەقان بەرپىسىن شەقامەكى، كۈولانەكى يان ژى يېن مالەكى بۇون. ئارىي گاباي دېبىزىت: «مە خۇ گەلەك باشتى ژ ئەوا دشىيانىن مەدا ھەبۇو، رېڭ خىستبۇو، دا ھەركەسەكى ھېش كربا سەر مە، بساخى ژى نەدەركەفتبا». دەربارە بانگەھىشتا شىخ مىستەفا مەلا جىرائىلى ژى، بابى ئارىي پېنچ زەلامىن چەكدار دابۇونە دگەل خۇ و چووبۇو وېدەرى. «شىخى بابى من دانىشاندبوو دەف خۇ و زېرەقانى وى ژى ل پشت وى مابۇو ژپىرە. مەجىدى پىسامى من و راھامىن و مىخۇ و ئەزرا ژى لوپىرى بۇون». شىخى گووتبوو مەجىدى: «تو وەسا يىنەتى مامى خۇ بېرىزى، تو بېرىزى يىنەتى جەھەكى وەسا كو دېبىت بەلایەكى بىسەرى بىنن. ئەگەر مە خرابىا وي دەلىدا ھەبا، ئەرى ما ھەوە دا تىشتەك ل ھەمبەر ۋى كۈومما مەرۆڤان پى چى بىت؟» مەجىدى بەرسە دابۇو: شىخ، ئەم نەھاتىنە شەرى. ھەوە گازى مە كريە و ئەم پېزى ل ھەوە دگرىن. دگەل ھندى ژى ئەگەر ھوين پېنچا ژ مە بکۈژن، ئەم دى سەدا ژ ھەوە كۈزىن.

ل داويي، شيخى گووتبوو بابى ئاريى: «شيخ قهڙو بجيلى و برايىن وي و مامي وي شيخ قهيووم هاتينه كوشتنا جوهىيان». بابى ئاريى بهرسف دابوو: «ئم نه بهارنىن، ئەگەر شيخ قهڙو هاتىه هيپشى بىننەتە مە، دى تووشى بەرگرييە کا دژوار بيت». ڇۈزۈدەقى ئاريى گاباي، شيخ مستەفا مەلا جيرائىلى پېشىيار كربوو كو پىكەھە هيپشى بېنە سەر بنگەھى پۇلىسان و چەكى وان بدەست خۇقە بىنن و بگەھە زېرەقانىن جوهى. لى بابى ئاريى گاباي پەسند نەكربوو. بدىتنا ئاريى گاباي، شيخى دەپيا ئىكەن بکەت كو جوهىيان ئاريشه دگەل پۇلىسان ھەبن. گرۇقى ويژى بۇ سەلاندىنا قىچەندى ئەم بۇو كو ئەگەر جوهىيەن ئاكرى كىشە دگەل عەشيرەتان ھەبانە، داشىن ئازادانە بەرگريي ڇ خۇ بکەن. لى ئەگەر دەست بسەر چەكىن پۇلىسان يان يېن دەولەتىدا گرتaban، ئىدىج ھېچەت نەدمان پى رووپىت خۇ سې كەن.

پشتى چەندەكى، شيخ قهڙوئى ئەم چەندە ماندەل كربوو كو ج جاران دلى خۇ بىرىتى خرابىيا جوهىيان بکەت. مەزنىن بنەمala خواجە خىنۋى بپالپشتىيا شيخ مستەفا مەلا جيرائىلى شيخ قهڙو و برايىن وي دىتىبۈن. شيخ قهڙوئى بتمامى ئەم چەندە ماندەل كربوو و گوتبوبىي: «بالعكس، من گوه لى ببۇو كو تو دا هيپشى كەيە سەر جوهىيان». بدىتنا ئاريى گاباي، شيخ مستەفا مەلا جيرائىلى ئەفپىلانە گىرابۇو دا دنافبەرا جوهىيان و پۇلىسان يان حکومەتى گرژى دروست ببىت.

نمۇونىن خوارى ڇ پابۇرە کا بىرەتىنى ياسالا ۱۹۲۹ ئەتىيەنە وەرگرتىن و تىدا وەسا بەحسى مستەفا مەلا جيرائىلى هاتىه كرن كو داكۆكىي لەتەنەتە فېرە مە د راستا ويدا ئېخستىيە بەرچاف، دكەتن؛ بتابىبەتى لدۇر دژاتىا وي و شىخىن سوورچى و حەزا وي بۇ پىلانگىرەنی:

«مالەكى گەلەك زەنگىن... ھىچ مايا خۇ دئازاۋىن قەزا ئاكرىدا، ئەويىن پشتى شەرى هاتىنە پېش، نەكرييە. ئەم و شىخ عوبەيدللا (سوورچى) ۋېك ناكەن. خۇ وەكى لايەنگىرى حکومەتى نىشادەت. لى پىدەفييە چاۋدىرىيا وي بەيىتە كرن، چونكى حەز ڇ پىلانگىرەن دكەت.»

سندوور

ئەف رويدانىن نووكە ئەم دى ئېخىنە بەرچاف، ل گوندى سندوورى هاتىنە پېش كول ڇىر پاراستنا سەعىدئاغايى دوسكى ڇ دھۆكى بۇو. ل سالىن چلاندا چەندىن جاران دەستدرىزى ل سەر جوهىيەن عىراقتى هاتنە كرن. هيپشىن ڇ ھەميان ناقدارتر ئازاۋىن دىرى جوهىيان ل خزىرانا سالا (1941) ئى ل بەغدا بۇون كو ب «فەرھوود» هاتبۇونە ناڭكىن. بدرېئىيا ۋان دەھ سالان پەيوەندىيەن جوهى و موسىمانان بتابىبەتى ڇ بەر شەرى عەرەب و جوهىيان ل فەلسەتىنى تېك چووبۇون. ل كوردىستانى ڇى گرژى دنافبەرا عەرەب و جوهىيان خورت ببۇو و

دەزگەھىن راگەھاندى مينا پادىۋىيىن عەرەبى و بۆزنانمان و پروپاگنداھەر ئىن عېراقى كول
ھەمى وەلاتى دگەريان و پشتەفانيا عېراقىيان بۇ كىشا خۇ بدەستتە دئىنا، رۆلەكى كارا
دەشى چەندىدا گىرابوو. بىتىنا سالخ راھامىن ژ سندورى كاودان دناقىبەرا سالىن (١٩٤٦) ئى و
(١٩٤٧) ئى ھېشتا ئالۇزتر لېھاتبوون: «دەمى چرىسىكا شەپى (ل ئىسرائىلى دناقىبەرا جوهى و
عەرباندا) ھلبۇوى، وان (كوردىن موسىلمان) دگووت: ئەگەر ل فەلسەتىن جوهى عەرەبان
بىكۈز، ئەم دەقىت جوهىيان لەپەر (ل عېراقى) بىكۈزىن». ئېقارىيەكا ھەينى زەمارەكە زەلامىن
چەكدار ل سەر گەركى ل ھندافى سندورى خرفەببۇون. نىزىكى دەمژمۇر سى يان چوارى
ئېقارى بۇو. ئەم چۈوپىن دەف رېھسپىيەكى خۇ بىناقى ساسۇن و مە گۇوتى: «ساسۇن، ھندە
کوردا دىزى مە خۇ خرفەكىرە. تو ج دېيىزى؟ وى بەرسەدا: «ھوين ل ۋەپەر بىكار ج دەكەن؟
ھەرن سەعىد ئاغاي بىبىن و ئەو دى زانىت ج بىكەت». دوو لاو دەم ل دەست بەرەف دەھۆكى
كەفتىبۇونە رى كو دەمژمۇرۇنىيە ژ سندورى يَا دويىر بۇو. چۈون سەعىد ئاغاي بىبىن و
كاودانى دەزارى كەفتىنە تىيدا بۇ بېھەگىن».

سەعىد ئاغاي سەد زەلامىن چەكدار بەرەھەن كەپىوون و گۇوتىبۇويى: «ھوين دەقىت بىكىمېفە
بىستا ھەتا سىيە ژ وان بىكۈز». گەلەك ژ وى چەندى توورە ببۇو كو زەلامىن عەشيرەتە كا
ھەڤرەك ب رېبەريا حەجى مەلۇي «تەعدىايى ل جوهىيەن مە بىكەن». سەعىد ئاغا و زەلامىن
وى وى شەقى ھەينىي بەرەف سندورى بىرە كەفتىبۇون. تەنها ئەق چەندە بەس بۇو كو ئەو
عەشيرەتە ھەڤرەك پى ژ ھېپەشە خۇ بۇ سەر جوهىيەن سندورى پاشگەز بېيت. بىست زەلام ژ
وانا بۇ پاراستتا گوندى مابۇون. شەقى پاشتەر ج چىنەببۇو و ئەو ژى زېرىبۇونەفە. وەكى
سالخ راھامىن دېيىزىت: «سەعىد ئاغاي نامەك بۇ حەجى مەلۇي ھنارتىبۇو و تىيدا گۇوتىبۇويى:
ما تو شەرم ناكەي دەھىيى جوهىيەن من بىكۈزى و تالان بىكەي؟ ئەگەر فەرمانەك (يا
حکومى) ھەبا ئەز بخۇ بەرى ھەميا دا وان بىرىنم و كۈزم، چونكى ئەو جوهىيەت منن. تە
بۇ ج زەلامىن خۇ ھنارتىبۇونى؟»

ئەشى رويدانى گەفيىن عەشيرەتان دىزى جوهىيەن سندورى بىداوى ئىيىنان. سەعىد ئاغاي
وەسا بۇ حەجى مەلۇي تەكەز كەپىوون كو ئەو جوهى، جوهىيەن وينە و ئەگەر فەرمانەك
گشتىا حکومى ب كوشتنى جوهىيەن ھەبا، ئەو بخۇ دا ب بجهىئىانا وى رابىت و بېنى ئاوايى
نېيشا دەدت چاوا ئاغاي خۇ ب خودان و مالكى خەلکى ب ھەمى واتا پەيىشى دىانى. جوهى ژى
ژ بۇ يَا باش و يَا خراب ملکى ئاغاي بۇون.

ھېپەشە گۈندى گەرزەنگلى

خېزانى ئىسحاق مىنائىم بەرەف گۈندى گەرزەنگلى ل دەفەرە مويسىلى كۆچەر ببۇو.
چونكى لوپىدرى دېوارىن چاندى، قەھاندى، بازىرىغانىيىدا كار بەدەست گەلەك جوهىيەن

کەفتبوو. ئىسحاق مىنائىم وەسا فەدگىرىت كۆپشتى راگەهاندىدا دەولەتا ئىسرائىلى ل (1948) ئى عەشيرەتىن گۇران ل دوور بەئنا گوندى زېرى بۇون و ل دەسىپىكا ھېرشا خۇ ژبۇ ھۆشدارى دانى ھندە گولله بەردابۇونە ئەسمانى. گۇرانان (200) مىھ، (10) ھەسب و ھىستەر، (20) بىز و (15) گۈولك دىيپۇون. ھەر پازىدە خىزانىن جوهىيەن ئاكنجى ل گوندى ب پېنچ دەبانجا و دەھ تەنگان دچەكدار بۇون. لى ئەو نەدشيان بەرھنگاريا پېنچى چەكداران ژ عەشيرەتەكى بىكەن. لەوکى جوهى دەست ب بەرھنگارىي كربۇو و تەقەل ھېرېشەرەن كربۇو و ھاتبۇو كوشتن. دوو جوهى و موسىلمانەك بىرىندار ببۇون. شەرى سى دەمژمۇران ۋەكىشىابۇو. پۇلیسان ھەول دابۇو دازان بېگرن و رەوانەي دادگەھى بىكەن. دازان بەشەكى بچويك ژ وى مالى زېرەندبۇو. مۇرداخاي سەيدۇ ژ شۇوشى كۆ نىزىكى ئاكىرى يە، گەلەك حاران دچوو گەرزەنگلى سەرا مامى خۇ كۆ خەزىۋىرى ۋى ژى بۇو، بىدەت. ئە دېبىزىت كۆ دەمرەدانەكا وېدا ھندە كوردىن چەكدار كۆ ژ ھەمى لافە ھاتبۇون، ل دەمژمۇر دووئى سېيىدى ھېرېش ئىنابۇو سەر گوندى و ھەرج تىشەكى دشيانىن واندا بۇو، بىرбۇو. «وان تىشەك نەھىلا، نە مىيەك، نە چىلەك، نە دەوارەك. دەمىن چووين، دەمژمۇر چوار يان پېنچى سېيىدى بۇو. پېشتى ھينگى ئەو شىيخى خودانى مالى، دگەل پۇلیسان ھاتبۇو پېش مالى خۇ يى تالانكىرى. لى پا ھاتنا وى ج خىر تى نەبۇو. لەوما قى رويدانى ھىزرا كۆچبەر بۇونا بەرەف ئىسرائىلى ئېخستە د سەرى جوهىياندا.

تاوانباركىن و سزاىيى زىندانى دراستا جوهىياندا

پۇلیسى عىراقى ل دەفەرەن كوردان ژى يى چالاک بۇو. ل (1947) ئى وزىرىي كاروبارىن دەرۋەھىيى عىراقى گوتبوو كومىسيونا نەتەۋىن ئېكىرىتى ل فەلسەتىنى: «چارەنفىسى جوهىيان ل ولاتىن موسىلمان، ب رويدانىت فەلسەتىنى ۋە يى گرىيدايم». تەنانەت نۇورى سەعىدى سەرۋىكى وزىرمان ب شىوهكى نەئاسىيى راگەهاندىبۇو كۆ «جوھى بارمەتەنە». وەكى د سەرھاتىيىن خوارىدا دىيارە، جوهىيەن كوردىستانى وەكى تەفایا جوهىيەن عىراقى كەتبۇونە بەر ھەۋىن لىگەريانى، فەكۈولىنى و گرتنى.

زىندانى، ژەر نامە كا ژ ئىسرائىلى بۇ ھاتى

ھەتا (14) گولانا (1948) ئى پۇستەيى دنابېھرا عىراقى و فەلسەتىنى دا بدرستى كاردىك. پېشتى بداوى ھاتنا وەكالەتا بىرىتاني لسەر فەلسەتىنى و دامەزراندىدا دەولەتا ئىسرائىلى ل (15) گولانا (1948) ئى بەرپرسىن عىراقى ھەر نامە كا ژ فەلسەتىنى ھاتبا، دەست ب سەردا دىگرت و بۇ پۇلیسى نەھىنى دەنارت. پۇلیسى نەھىنى ئەو كەسى نامە بۇ ژ فەلسەتىنى ھاتبا، دىگرت و دەۋانەي دادگەھى دىكىر. ئەقەل وى سەرەدەمى كۆ ھېشتا نامە هنارتىن يَا ئازاد بۇو و

سنورین هەر دوو ولاتان دەھەکرى بۇون. دەسەلەتدارىن عىراقى نامىن هنارتى ژ فەلسەتىنى بۇ ھەفۇھەلاتىيىن عىراقىيىن بنيات جوهى وەکو بەلگە و بەنانە ژ بۇ تاوانباركرنا وان ب خيانەتى و ب بزاقىن سەھىيونىسى بكاردىيىنان. جوهى دهاتنە دادگەھ كرن و زىندانى كرن، چونكى نامە بۇ ژ فەلسەتىنى دهاتن. حکومەتى ب ھىچ رەنگەكى وەرگرتنا ۋان جۇرە نامان قەدەغە نەكربۇو. گەلەك جوهى ب ۋى ئاوايى و ۋىشكەكى ۋە ھاتبۇونە گېتن و كەتبۇونە بن ۋەكولىنى و ھاتبۇونە تاوانبار كرن. حکومەتى ئەمە نامە بۇ ھندە مەرمەمەن دى دەلگەرتەن و خۇ ب ناۋەرۇقا وانقە نەدوھەستاند. دېيىزەن كو نەھ چانتىن نامان ژ لايى دەستەلەتدارىن بريتاني ۋە ژ فەلسەتىنى بۇ ھەلاتەن بىرلىكىن ھاتبۇونە ھنارتىن، دا چارايى تۈولەتكەرنى دراستا جوهىياندا ھل ببىت. ھەر ب وى ئاوايى بابى يۈوسف گاملىيلى ژ دھۆكى ھاتبۇو دەستەسەركەن، چونكى نامەك ژ فەلسەتىنى بۇ ھاتبۇو ھنارتىن. مەعالم شالۇم شيمۇنى، رەبەنلى ۋەرەنلى یىھىنەن دھۆكى، ل ئۆرۈشەلەيمى بۇو. ئەمەك بۇ وان ھاتبۇو و گووتبووپى: «بريتاني يىين ژ ئۆرۈشەلەيمى دەركەقىن. مۇسلمان ژى دى چىن. دى حکومەتەكە جوهى ھېتەدانان. ئەقە ئىرادا خودى يە كو ھوين بەھىنە ۋېيدەرى. ئەقە نامە ج جاران نەگەھشتىبوو يۈوسف گاملىيلى. دەستەلەتداران شەش ھەيغا نامە راڭرتىبوو و ل داوىنى ھاتنە دوکانا من و ئەز برمە زىندانى. ل زىندانى ئەز ب شەفتەرگى ۋە قوتام و گووتە من: ۋى نامى بخويىنە. من بەرەن ج ئاگەھ ژ وى نامى نەبۇو. من خواند... بەستى ھاخام شيمۇنى ھاتبۇو نەپىسىن... ئەز كەلاپچە كرم و ھنارتەمە موبىسل. دا من ب خاچى ۋەكەن. سزاپى من مىرنا ب خاچى ۋە بۇو. يۈوسف گاملىيلى پاشى زانىبۇو كۆ باپى وى ھەمى عىراق ژ بۇ ئازادىرنا وى تىڭىھەدابۇو. يۈوسف بخۇ دېيىزىت: «بابى من (١٠٠) دینار ھلگرتەن... شەفەكى شىابۇو نۇورى سەعىدى بېبىنەت و وى پارە بدەتى... رۇزى پاشت دەپىا ئەز ھاتبامە سزادان، لى لېبۈورىنا من ھات. وى نۇورى سەعىدى دېتىبوو و (٦٠٠) دینار كرپۇونە دەستەتادا... ئەمە (نۇورى سەعىدى) گووتبووپى: تو ھندى پېر و تە ئەق رېكە ژ بۇ دېتىنا من گىتىيە بەر... سەرخاترا تە دى كورى تە رېزگار كەم». شەقى دەپىا ئەز بەھىمە سزادان، نۇورى سەعىدى تىلىيگەرامەك ھنارت. ھەر وى شەقى ئەز بەردام...» يۈوسف گاملىيلى ب خىرا بەرتىلان و بەلگى ژى ۋەرەن داخباربۇونا نۇورى سەعىدى رېزگار بۇو. د ھندە حالەتىن دىدا كو دى بەرچاف كەين، جوهىيىن ب گونەھەكە سەفكەر يان ب تاوانەكە سادە دهاتنە تاوانباركرن، ب بەرتىلان دهاتنە رېزگاركرن.

زىندانىكىن ب تاوانا ھەۋاپى دەھەل ئىسرائىلى

جوھىيىن زاخۇ وەسا ھزر دكەر كو پەت ژ جوهىيىن ھەر بازىرەكى دى دېپاراستى نە و ۋۇان پەت ھەست ب تەناھىيى دكەر. پېشى دامەز زاندنا ئىسرائىلى جوهىيىن زاخۇ ھەست پېكربۇو كو

ب ناوایه کی توند ژ لایی دهسته لاتداران فه کهفتینه بن چاڤدیری. په‌ئووف کهنه و هسا فه‌دگیریت کو ههفت جوهیین زاخو ب تاوانا ئەندامه‌تى يان هاریکاريا ریکخراوه‌کا سەھیونى هاتبوونه گرتن^(۵). هەینىه‌کا تەباخا (۱۹۴۸) ئى دهسته لاتداران هەفت جوهى دهسته‌سەر كربوون و ل دۆر پەيوەندىيەن وان دگەل فەلسەتىن و سەھیونىان ۋەكولىن دگەلدا كربوون. پشتى ۋان رويدانان، جوهى بۇ خۆل دەف كاربەدەستىن پېچىبۈويىن زاخو ل پالپشەتكى دگەپيان. كريستيانەکى زاخو بناقى نەمروود هەقالى بابى په‌ئووف بwoo. دوو برايىن په‌ئووف دناف رېزىن سوپايى عىراقىدا ئامرفەوج بwoo. ئىك ژوانا د شەركىيدا دىرى مەلا مەستەفا بارزانى هاتبوو كوشتن و يىنى دى هيىشتا يىسى ساخ بwoo. حەميدى كورى نەمروودى چاپ ب شمۇئىل گابايى كورى سەرۆكى رەفەندا جوهىيان ل زاخو كەفتبوو و ئەو ژ مەردما سوپايى عىراقى ل دۆر «هاتنا وان ژ بۇ گرتنا جوهىين بەرگومان ل زاخو» ئاگەهدار كربوو. لوى دەمى قانوونا عورقى هيىشتا يى بەرقەرار بwoo. ل نېرۇپيا هەینىه‌کا تەباخا سالا (۱۹۴۸) ئى، كاربەستان هەفت جوهى ژ وانا مۆشى گاباي، سەرۆكى رەفەندا جوهىيان و سالح داود، مۆشى مهاجر، داود عىججۇ، مەعالىم ئيراهيم، و بارۇخ نەسيم گرتن. ئەو بوى تاوانى هاتبوونه دەسته‌سەر كرن كو پاره دابوونه ریکخراوا سامانى نەته‌وبىي جوهىيان.

دوان ژ وانا ئانكۆ داود عەججۇ (نافدار ب قۇوزۇو) و سالح داودى هنده كەس و كار ل فەلسەتىن هەبۈون. كورى مۆشى مهاجر داخواز ژ حەبىيى كورى رەئووف كەنهتى كربوو بچىتە دەف كورى نەمروودى. چونكى پلهارىن سوپايى گەلەك جاران بۇ وېدەرەتى هاتبوونه باڭگەيىشت كرن. وان دگۇوتە نەمروودى (خالۇ). ل داوىيى ھەر جوهىەكى پېنجى دىنار دابا، داهىتە بەردا. په‌ئووف كەنهتى دېيىزىت كو ئەو بەرتىل بwoo. ھەر ئىكى پېنجى دىنار خرفة كربوون. لى نە داود عىججۇ و نە سالح داودى ئەو بىرئى پارەت نەبۇو. لەوما هەتا كوومكىرنا پارەتى، كاربەستان ئەو د دوو ژۇورىن جودا دا زىندانى كربوون و ئېخستبۈونە بن چاڤدیریا سەرۆكى زىرمەنان. لېڭلەرەكى دېھر فەككولىينا خۆرە شەقەك دانابوو داود عىججۇ (قۇوزۇو). داودى بەرسە دابوو: «ھوين شەرم ناكەن شەقى ل ئىكى شتى من دەدن؟ ھوين حکومەتن، دى ھەرن برايى من (ژ فەلسەتىن) بىن». پشتى وەرگرتنا ئىفادىيەن وان و ستاندىنا بەرتىلان، ئەو ژى هاتبوونە بەردا. سوپايى عىراقى ژى ل دەمزمىر ئىكى سېيىتى زاخو بەرەف ئامىدىي بجه هىلا بwoo.

كۆچەرەيە كا نىزىء بەرەف ئىرائىلى

بەرى كۆچەرەبۈونى جوهى ژ لايى جىرانىن موسىلمان و دەزگەھىن مىرى فەل بن گشاشتنەكە مەزنا دەرروونى بwoo. وان خۆ بەرەف دىك دا خانى و مالى خۆ بجه بەيىل و

بېرهف ولاتەکى كۆچەر بىن كۆتۈپ دەنەنە د تەوراتى دا دنیاسى. پەيوەندىيەن وانىن وى دەمى دەگەل جىرانىن وانىن كورد و هەفبەندىيەن وان ب ۋى ئاوايى ھاتىنە قەدگىرەن:

هويں دی چنہ فاہ لستینی

بیرا ساسوں نه عومی دهیت کو ئىفارەکى دگەل ھەفالي خۇ موشى ئاف چووبونە كۆچكا سەعىدئاغايى دوسكى؛ چونكى لوپەرەي بەحسى كۆچبەربۇونا جوهىيان بەردەن ئىرانىلى ھاتبوو كرن. ساسوں دېيزىت کو ئاغاي گوتبوو موشى ئاف: «ھوين دى كۆچبەرى ئىرانىلى بن؟» ئاغا ئەم نە زوان جوهىيانىن يېن كۆچبەر دبن. ئەم دجياوازىن. ساسوں نه عوم فى چەندى ب دەنگەكى هيىدى وئارام، ھەرودك موشى بەرسقى ئاغاي داي، ۋەدگىپىت. لى ئاغاي بەرسق دابوو: تو درەوا دكەي. و بئاوايەكى كريت گووتبووبي: «ھەرن، ھوين دشىن بچنه فەلسەتىنىن». پاشى سەعىد ئاغاي بەرى خۇ دابوو ساسوں نه عومى و ھەر ئەو پرسىيار ژى كىربوو. «من بەرسق دا: ئەم نەشىن كۆچبەر بېين، چونكى ئەم نەويىرىن». سەعىد ئاغاي بەرسق دابوو: «تە راستى گووت، لى موشىي درەو كر». ساسوں ھەرۋەسا دېيزىت كو مەلايەكى بىشىنەكى كول كۆچكى دما، گووت بۇو سەعىد ئاغاي، كۇ نابىت دەرگەھە ئاخفتىن وەسا دگەل جوهىيان قەكتەت؛ چونكى ئەف چەندە دېيت وان بەردەن كۆچبەربۇونى هان بەدت.

گفاشتنیں ئابووریئن بھری کوچھے ریئی

جوهیین عیراقی که فتنه بهر گفاشته کا نابوری ژی، کو تیرا خو ئه گه رین پیده ژ بؤ
کوچبه ری دکرنه ددهستادا. یووسف گاملییلی و ساسون نه عووم کول دهوكی بازرگان بعون،
دبیژن بازرگانی بؤ جوهیین گله ک ب زه حمهت که قتبوبو. ساسون نه عووم دبیریت:
موسelmanان ئىدې زىپ نه دفرووته جوهیيان... وان دزانى کو کاودانىن وان ددژوار بعون؛ فلان
کەس هاتبوو كوشتن، فلان هاتبوو بەرزەکرن و ل داویي دەپيا هەر چووبانە... ئەفە بۇو
رەفتارا كوردان... کاودان دخراپ بعون. رادى كېرىن و فرووتنان كىيم ببۇو و دەمئى كوردان
پى زانى کو دى جوهى چن، باورى کو مەرجى سەرەكىي كېرىن و فرووتنا بۇو، ب جوهیيان
نەما. ساسون نه عووم حيوازىي دئىخىيە دناقبەرا كوردان ئەۋېن ئەم دەپيائين و «بيانيان»
ئەۋېن ژ نوى ژ گوندىن دى و ژ دەفرىت دى هاتىنە دهوكى و عەربان کو «ددلى خۆدا دىنى
وان ژ مە دچوو؛ پشتى گەرژىيەن فەلسەتىنى وان ئىدې جوهى نەدەپيان». نىزىك بۇونا
کوچبه ریا جوهیيان وەل بازرگانىن جوهى كېرىن و تەقەلايىن خو پىخەمەت خرفە كرنا
پارى خو، ئەھوی بەھىن ل دەف خەلکى بجه مای، دوو بەرامبەر لى بکەن. گله کان ژ بۇ
خرفە كرنا پارى خو دەھەر رین دەروبەر تىكەھە ددان. بەری كۆچبەر بېيت، مەعالم ئېراھىمى

کاربدهستان پی نه ددا کو جوهی پاره و مالی خو دگه ل خو ژ عیراقی دهربیخن. نه عیما شومه ر دبیزیت کو هاتبوونه ئاگه هدار کرن کو نابیت ژن ژ چانته کی تشتان زیده تر دگه ل خو ببهت. ژبۇ چوونى ژنین بتئى ل زەلامان دگەرپیان و زەلامىن بتئى ژى ل ژنان. بدرېشىا پېكا سلیمانىي بەغدا، كوردەكى موسىلمان دگەل واندا بwoo. نافى وى عەبدىلە جىدى كورى حەجى ئەمینى مېكادىرى بwoo. ساسۇن ھاى ژ كۆي سنجەق دبیزیت: «ئەوي پارى ھەميان فەدگوھاست و دگەل مە ھاته بەغدا... ل بەغدا ھەمى پارى مە زەراندە ۋە. فلسەك ژى بۇ خو ھلنەگرت». ئەڭ چەندە ل سلیمانىي ژى ھاتبوو كرن، چونكى جوهى نەدويران پارى خو دگەل خو ببەنه بەغدا. «ل ھەمى پېكى تەفتىشا پۈلىسان ھەبىوو... دا وى پارى پەيدا دەمن بەندەف حکومەتى يان ژى بکەنە د بەريكا خۆدا و بەرتىل ژى ژ جوهىييان دستاندن». كەسەكى بناقى ئەبوبەكر ژ كۆي سنجەق گووتبوو كو (۱۵۰۰) دينار ژبۇ قورتال كرنى ژ خىزانىي جوهى وەرگرتبوون. ھەر خىزانەكى (۵۰) يان (۱۰۰) دينار و سكىن زېپى ددانەقى. دەمى ئەو گەھشتىنە بەغدا، پىسامىتى وى دگەل نىقەكا پارا ھاتبوو. «من ئەو پارە ل خەلکى سلیمانىي زەراندەن و دوو رۆزان پشتى ھىنگى، وى پارى مايى ھنارت. فلسەك بۇ خو نەپاکربوو. لى ئەو تاشىن ئەم نەشىبابوون دگەل خو ببەن، ژ ئامانىي زېقى و ختمىن جوان و نەفيتىن تازە، مە بىيارى دابوونى. ئەگەر ئەم شىبابىتە دا ھەمى دەمما دىارييان بۇ ھەنېرىن. چونكى وى گەلەك قەنجىيەكا مەزن ل مە كر.»^(۶)

خاتر خواستن ژ جوهىييان

بىرسىتى تەقایا جوهىيەن كوردىستانى دنابىھە را ۱۹۵۱ ئى و ۱۹۵۲ ئى بەرھەف ئىسرائىيلى كۆچەر بۇون. كورد دغەمبار بۇون کو پەيوەندىيەن وان دگەل جوهىييان کو بۇ چەندىن سەدان دزېپىن، ھۆسا ژ نشکەكى ۋە بھىنە بېرىن. گەلەك جوهى دبىزىن کو كوردان خەم و پەزارىن خو ژ چوونا حىرانىي خۇبىيەن جوهى دىارىدەر. بىرا گەلەك جوهىييان دھىت کو حىرانىي وانىن كورد ھەتا بەردىر پاسىن بەغدا ژى دگەل وان دھاتن. ئىسرائىيل شۆمېر ئەوا ل كۆي سنجەق پويىدەي، بېنى ئاوايى دگېرىت: «قايىقامى كۆيە کو كوردەكى سلیمانىي بۇو دەپىا لەشى وان جوهىيەن ژ بازىپى دەركەقىن، تەفتىش بکەت. وى دەپىا ناڭ و نەفسىن كۆچەرپەن نافىن وان دلىستىدا ھاتىن، بىزانتىت. بىرا ئىسرائىيل شۆمېر دھىت کو ل دەمى تەفتىشى: «ھەميان وى پۇزى دوكانىت خو گەرتبۇون و د حەوشەكا مەزن فە كۈوم ببۇون دا بەرئ خو بەندە ژنان، دەمى جلکىت خو ژبەر خو دەكەن». بگۇوتنا ئىسرائىيل شۆمېر شىيخى بازىپى و خەلک دەزى وى پابۇونە سەرخو و گۇوتى: «بەپە جوهى بچن». وەسا دىارە كو «شىيخى بازىپى» مەلا خويىز ئاغاي ھوشدارى دابوو قايىقامى كو ئەگەر پلانا خو بجه بىنىت، دى ھىتە كوشتن. لەوما ئەو ژ بېيارا خو پاشگەز ببۇو و جوهى شىابۇون بازىپى بى راوهستان بجه بېلىن.